

JÓKAI AZ ISKOLÁBAN

Magyartanár vagyok, de nem felejtettem el, hogy én is voltam diák. Amikor annyi idős voltam, mint a mostani tanítványaim, nagyon szerettem Jókait. Nemcsak én, hanem a kortársaim is. Olvastuk az iskolában a pad alatt, fa alatt, a Balaton-parton. Hetekig a Senki szigetén éltünk vagy Berend Iván bányájában. Azóta sok víz lefolyt a Dunán. A mai gimnazisták mintha már nem olvasnának olyan szenvedélyesen Jókait. A Lóczy gimnázium könyvtárában hatvanegy kötet található az írótól, legtöbben Az arany embert kölcsönzik ki, újraolvassák érettségi előtt.

De hol a többi Jókai-mű? Ki olvassa a Szegény gazdagokat, a Kárpáthy Zoltánt, A tengerszemű hölgyet? A lőcsei fehér asszonyt, a Rab Rábyt? Ezeket mi teljesen természetes módon illesztettük mindennapi olvasmányaink közé. Hol romlott el Jókai és a fiatalok viszonya? Mikor és melyik regényét olvasva fordulnak el tőle a gyerekek?

A válasz egyértelművé vált abban a pillanatban számomra, amikor tizenkét éves fiam küzdött A kőszívű ember fiaival. A szalmakommisszárius című fejezetnél kérte a segítségemet.

Tallérossy Zebulonnak ugyan fölvitte Isten a dolgát! Neve után e ragyogó cím áll: „alkormánybiztos és nemzetőri őrnagy”.

Már hadjáratot is próbált. Egy szomszéd faluban reakcionárius izgatók jelentek meg, kik magukat pánszláv fanatikuskoknak adták ki, s ellenszabadszapatokat akartak toborozni. Azokat Zebulon kombinált csapatmozdulatokkal delozsírozta helyükből, s kicsiny híja, hogy el nem fogta őket. Miről is nyomtatott bulletint adott ki. Ekkor tettem fel magamnak a kérdést: ugyanazt a művet olvastam-e? Igen, csak éppen nem tizenkét, hanem tizenhat éves korban!

Egyes elméletek szerint a nyelvnek vannak úgynevezett függőnyei, tehát a reformáció és a Károli Biblia előtti nyelv nem ugyanaz, mint ami a felvilágosodás előtt volt. A XIX. század végi modernizációnak volt megint egy függőnye, az is egy másik nyelv, most pedig a következő függöny jön, tehát a mai gyerekek a század eleji nyelv már mást jelent, mint korábban jelentett. Egyrészt tehát a nyelv az, ami megnehezíti az utat a gyerekekhez. Másrészt a nem a megfelelő időpontban, életkorban a kezébe adott olvasmány. A pedagógusok szinte szabad kezét kaptak a kötelező olvasmányok terén, a Nemzeti Alaptanterv nem adja meg, hogy mi legyen a kötelező olvasmány,

elméletileg azt is előírhatná a magyartanár, hogy a tizenkét évesek A kőszívű ember fiaai helyett a Harry Pottert olvassák el kötelező jelleggel.

Ez lenne tehát a jövő? Felejtjük el Jókait, és léptessük a helyébe Harry Pottert? Szerintem a populáris olvasmányok nem léphetnek a klasszikusok helyébe. Ha a tanár úgy látja, hogy a diákjai számára nehezen érthetőek ezek a művek, megteheti, hogy A kőszívű ember fiait majd csak az érettségihez közeledve, 16-17 éves korban olvastatja el. 12 évesen elég lenne egy Jókai-novella. Ha általános iskolában tanítanék, Jókaitól felső tagozatban inkább A nagyenyedi két fűzfát vagy Az új földesurat tanítanám.

Ha a túl korai Jókaival nem vesszük el a gyerekek kedvét az írótól, néhány év múlva lelkes hívei lehetnek. Én a középiskolában Az arany embert tanítom. Nagyon szeretik a gyerekek. Nyilván más olvasata van ennek is általános iskolában, mint érettségi előtt. Számunkra külön bájja, hogy Balatonfüreden készült.

A középiskolások számára azonban már nem ez a fontos, hanem a regény bölcséleti alapja. A tizenhét éves középiskolás már érti a kérdést, amit Rousseau tett fel: mint ember a természet része legyek, vagy mint polgár a társadalom tagja. Előbbiként „abszolút egész szám” lehetek, utóbbiként csak „tört”. Timár Mihály sorsában ez testesül meg. A társadalmi megbecsülés értékét egyedülüként a pénz méri, minden eladó és megvehető. A pénztelenség egyúttal a polgári társadalomból való számkivetettséget is jelenti. Teréza nagymonológjában áttekinti az emberi társadalom szemfényvesztő intézményeit, míg eljut a végső kérdésig: „Mire való az egész világ?”

Szerencsére a materiális világgal szemben Jókai megfestette a tökéletes élettér képét, a Senki szigetét. A sziget, mint elvonulás-, menekülés toposz nem ismeretlen a középiskolások előtt. Eszükbe jut Robinson, Candide, Nemo kapitány és társaik, akik más-más okból, de menekülnek a szépen berendezett világból. Az elveszett paradicsom visszaszerzése mindig aktuális vágya az embernek, ezért aktuális maga Az arany ember is. A mű valódi olvasata nagyon közel áll a tizenéves éveik végén járó korosztályhoz. Ők azok, akik még felteszik önmaguknak a kérdést: Fogadjam-e el a társadalom haszonnalvűségét vagy meneküljek?

Megteremthetem-e privát paradicsomomat, a „senki szigetemet?” Ha igen, hol keressem? Önmagamban? A zenében, sportban, baráti körben, netán a tudatmódosító szerekben? Nagy kérdések ezek a középiskolások számára. A nagy kérdéseken túl van persze a regényben minden, amitől izgalmas lehet: félreértések, romantika, szerelem, gyilkossági kísérlet – „mint egy jobb

brazil szappanoperában”-fogalmazta meg egy tizenhét éves a minap.

Nem csoda, hogy megjelent rövidítve is. Az arany ember, A kőszívű ember fiai és az Egri csillagok rövidített változatának megírását a kiadó eredetileg a legjobb magyar kortárs írókra akarta bízni. Ők visszautasították, végül Nógrádi Gábor írta át. Egyelőre ötezer példányban jelent meg, de ha rentábilis lesz az üzlet, nem menekül A fekete város, a Csongor és Tünde, de a Biblia sem.

Irodalomtanárként az a véleményem, hogy ne adjunk silány szövegeket a diákok kezébe. Az átírás, rövidítés csapda: azt hiszik néhányan, hogy megkapják a regény lényegét, pedig ez súlyos tévedés. Minden mű attól csodálatos, hogy annyi „lényege”, olvasata van, ahány

olvasója. Több út vezethet Jókaihoz, de a zanzásított irodalom nem. Nincs is rá szükségük a középiskolásoknak. A jelenlegi érettségi rendszerben az lesz sikeres, aki jó szövegértelmező és jó szövegalkotó. Ezen készségek kifejlesztéséhez pedig minimális kanonizált tudásanyag szükséges, azonban annál több találkozás különböző autentikus szövegekkel. Adott korban, élethelyzetben akár Jókai regényeivel. A tanárnak az a feladata, hogy megteremtse az ideális találkozás körülményeit, ha kell, nyújtson segítséget a megértéshez. Saját,netán mások értelmezésével pedig ne álljon az élmény útjába. Hinnünk kell benne, hogy Jókai ma is hat.

